

№ 29 (2020) стор. 46–53

The National Academy of Fine Arts and Architecture

Ukrainian Academy of Fine Art. Research and Methodology Papers

ISSN 2411–3034

Website: <http://naoma-science.kiev.ua/>

УДК 75.071.1(477.411)"19"Зорук

ORCID 0000-0003-4932-4842

DOI: <https://doi.org/10.33838/naoma.29.2020.46-53>

Андрій Нікітін

старший викладач кафедри рисунка НАОМА,

здобувач кафедри ТІМ

nikarts@ukr.net

Науковий керівник — Н. Ю. Белічко, кандидат мистецтвознавства, доцент

ФІЛОСОФСЬКИЙ КОНТЕКСТ У ТВОРЧОСТІ СЕРГІЯ ЗОРУКА

Анотація. У статті проаналізовано філософське осмислення дійсності Сергієм Зоруком — професором кафедри рисунка Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, яке знайшло втілення в його творах. Виявлено, що художник інтерпретував свій світогляд, надбання біблійної та філософської літератури, був натхнений вчителями — відомими митцями С. Подерв'янським та Д. Лідером. Досліджено становлення Зорука-педагога, його роль у трактуванні поняття академічного рисунка в НАОМА та загальному контексті української рисувальної школи.

Ключові слова: кафедра рисунка, театр, стиль, метафора, техніка, темпера, символ.

PHILOSOPHICAL CONTEXT IN THE WORK OF SERGEI ZORUK

Andrii Nikitin

Abstract. S. Zoruk was a bright representative of the artistic circle with an original view and individual approach to art. His innovative methodological theories on academic drawing are organically included in the concept of scientific and methodological base of the Department of Drawing NAOMA and drawing school in general. S. Zoruk constantly studied and improved the technique of drawing, built his personal style. It is in the pictorial compositions that his authorial style with an emphatically refined aesthetic and philosophical subtext is most vividly revealed. The line, the stroke, the spot are combined and intertwined, creating elegant images of his paintings. His style of drawing is characterized by a light, free line. It is extremely interesting to see the evolution of the Zoruk artist: "Game-4" (1991), "Breath of the Wind" (1993), diptychs "Farewell to the Hat" (1993) on carnival themes and "Time to scatter stones, time to collect stones" (1993) for biblical motives. They are made in the technique of drawing. Thanks to the compositional techniques of including large sizes of clean planes of paper and the clarity of the line, the artist achieves the effect when the viewer's imagination continues to paint the plastic life of the image. S. Zoruk's creative style is characterized by refinement and detail of the image, elegance and lightness of the line and, at the same time, there is a pause, a colon in the story, which gives space for plot fantasizing. An important place in the artist's creative activity was occupied by his teaching work, which he began in 1989 at the Department of Drawing KDHI. He alternately taught drawing at the Faculty of Architecture, and later at the restoration, theater, and graphic departments. He took a direct part in the formation of the scientific and theoretical basis for the methods of teaching drawing and introduced methodological development, namely "Double productions in the 5th year" in the working program of the drawing. The level of professional qualification of the artist was marked in 1986 by admission to the National Academy of Arts, the rank — Honored Artist of Ukraine (1996), in 2000 the academic rank of associate professor, and since 2003 S. Zoruk held the position of professor. He successfully combined pedagogical and exhibition activities, re-

peatedly visited and collaborated with art galleries in Suzhou, Wu Xi (PRC). He has about 40 exhibitions in Ukraine and abroad. His works are in the funds of the Ministry of Culture of Ukraine, the National Union of Artists of Ukraine, the museum "Kachanivka" and the Museum of Contemporary Art (Kaliningrad), in private collections in the Netherlands, Russia, Belgium, France, Germany, Austria, USA, China. S. Zoruk's creative and pedagogical activity were awarded in 2002 by the award of the Ministry of Culture of Ukraine "For outstanding merits in the development of culture and art". Philosophical sound in combination with intellectualism, together with high professional skill gave S. Zoruk's works of extraordinary artistic value, made them an important phenomenon of Ukrainian art of the last quarter of the XX — beginning of the XXI century. His works have a sense of the space of the theatrical stage: the images, which is raised up to generalization are united by a certain game moment, the artist slowly unfolds in front of the spectator the dramaturgy of the plot, leaving a field for his own interpretations.

Keywords: Department of drawing, theater, style, metaphor, technique, tempera, symbol.

Постановка проблеми. Особистість заслуженого діяча мистецтв України Сергія Яковича Зорука (1951–2013) привертає увагу сучасників своєю неординарністю. Графічні та живописні роботи митця вирізняються не лише індивідуальною художньо-образною мовою, неоднотонним емоційним, естетичним і смисловим наповненням, але й глибоким філософським підтекстом.

Упродовж кількох десятиліть спостерігається незмінний інтерес до образотворчої спадщини художника. Однак, на сьогодні немає ґрунтовних досліджень його творчості, де б ґрунтовно розглядалися становлення його світогляду, формування художнього методу, періоди творчої еволюції та педагогічна діяльність на посаді професора кафедри рисунка Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури.

Актуальність обраної теми визначається необхідністю проведення комплексного мистецтвознавчого дослідження творчості та викладацької роботи С. Зорука для розуміння повнішої і ціліснішої картини сучасного мистецтва України.

Зв'язок авторського доробку з важливими науковими та практичними завданнями. Матеріали дослідження відповідають тематиці наукової роботи кафедри рисунка НАОМА та можуть бути використані при вивченні історії й теорії українського мистецтва другої половини ХХ — початку ХХІ ст.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На основі аналізу літературних джерел виявлено, що творчість С. Зорука є малодослідженою. У не надто розлогіх історіографії переважають каталоги групових та персональних виставок, згадки в періодичних виданнях та статтях, присвя-

чених проблемам сучасного українського мистецтва. Короткий словник-довідник «Професори НАОМА» (1917–2012) стисло позначає віхи біографії художника (85–86). І лише інтерв'ю О. Воронька (Воронько 76–79) дає змогу зазирнути до творчої лабораторії митця, зробити крок до розуміння глибинної філософічності його внутрішнього світу.

Проте, ці матеріали розрізнені, висвітлюють окремі сторінки багатогранної й плідної творчості графіка, живописця, театрального художника й педагога С. Зорука і не можуть вважатися вичерпними.

Новизна наукового дослідження. Вперше зроблено спробу проаналізувати та впорядкувати творчу й педагогічну діяльність художника, професора кафедри рисунка С. Зорука. Тема духовності, переродження духу, піднята художником у своїй творчості є актуальною в наш час, а відтак творчі здобутки митця набувають нового звучання та потребують дослідження.

Зазначення невіршених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. У працях, присвячених С. Зорукові особливості його творчого доробку висвітлені здебільшого у сфері виставкової діяльності, а педагогічна робота досі малодосліджена.

Виклад основного матеріалу. Творчість С. Зорука — випускника Київського державного художнього інституту (тепер НАОМА), позначена своєрідною художньою мовою й високою майстерністю виконання. Він належить до покоління митців, творче становлення яких припадає на 1970–1980 роки. Митець зумів зберегти внутрішню незалежність, наповнивши творче життя пошуками власного стилю, експериментуванням з різними техніками.

С. Зорук — яскравий представник київського мистецького кола 80-х років ХХ ст. з самобутнім поглядом та індивідуальним підходом до мистецтва. Його новаторські методичні теорії з академічного рисунка органічно увійшли в концепцію науково-методичної бази кафедри рисунка НАОМА та рисувальної школи загалом.

Творчі здібності митця виявилися в ранньому віці. Базову освіту здобував у Республіканській середній художній школі ім. Т. Г. Шевченка, але через кілька років був виключений через бунтарський характер та бажання віднайти власний шлях у житті. Тому середню освіту здобував у вечірній школі, паралельно працюючи в Інституті електрозварювання імені Є. О. Патона й відвідуючи підготовчі курси, які вів живописець і педагог Б. М. Піаніда. У 1972 р. С. Зорук вступив на театральне відділення живописного факультету Київського державного художнього інституту.

Специфіка професії художника театру ґрунтується на основі перцепції театральної сцени. Аудіовізуальні спецефекти підсилюють сприйняття філософії спектаклю. Ці прийоми митець опанував в осередку театральних інтелектуалів, які розкрили секрети створення сценічного образу, через введення поняття символіки, кольору, світлотіньового трактування та просторово-об'ємного сценічного мислення. Надалі у станкових і графічних творах художника буде при-

сутнє незмінне відчуття простору сцени, на якій він як режисер-постановник вибудовував взаємини між персонажами й деталями, об'єднуючи їх цілісною драматургією сюжету і неодмінно долучаючи глядача до спільних роздумів.

На формування творчих уподобань молодого митця великий вплив мали професори Д. Лідер та С. Подерв'янський. Вони заклали фундамент його філософського світосприйняття. Керівник майстерні Д. Лідер, розкриваючи розуміння особливостей пізнання театрального мистецтва, закликав довіритись почуттям та інтуїції, відчувати сценічні образи, таким чином виховував у студентів свободу творчого мислення. Він навчав бути театральним художником — створювати образ спектаклю. С. Подерв'янський викладав на театральному відділенні рисунок і живопис, розкривав секрети живописної організації твору, навчав вільно бачити й відчувати форму у просторі, пробуджуючи у студентів професійну зацікавленість до пізнання та засвоєння культури рисунка. За спогадами дружини Л. Міляєвої, рисунок у С. Подерв'янського був його «alter ego» (Міляєва). Цю любов до рисунка, а з нею й любов до професії, майстер передав і С. Зоруківі, а характерна для вчителя педантична акуратність й організованість як у повсякденному житті, так й у виконанні робіт, знайшла відгук і в роботах студента, згодом душевна близькість переросла у дружбу.

Після перерви в навчанні, пов'язаної з проходженням військової служби у м. Семіпалатинську (1976–1978), С. Зорук повновлюється в інституті і 1982 р. захищає дипломну роботу: створює оформлення до спектаклю за мотивом повісті Р. Роллана «Кола Брюньон». Цей проєкт, виконаний під керівництвом художника театру й кіно, заслуженого художника України І. Биченкової, був відзначений Золотою медаллю на Всесоюзній виставці дипломних робіт у м. Тбілісі (1982).

Орієнтуючись на стилістику й технічні особливості західноєвропейських художників ХІІ–ХІХ ст. та російського мистецтва ХІХ–ХХ ст., С. Зорук, після успішного завершення навчання, мав власне розуміння мистецтва, продовжив пошук своєї творчої манери. Тяжіння до пізнання світу спо-

Іл. 1. *Сергій Зорук*. Переступити поріг. Полотно, олія. 1982 (фото надане автором)

нукало його до вивчення духовної літератури: В. Соловйова, В. Розанова, П. Флоренського, О. Мена та осягнення Біблії, Тори, Корану як джерела розуміння біблійної істини та християнської моралі. Нові зацікавлення знаходять відображення у творчості, яка наповнюється глибоким філософським підтекстом.

Упродовж 1982–1986 рр. працює в студії Будинку творчості на Подолі у Києві, паралельно бере участь в українських та всесоюзних виставках. До цього періоду належать жанрові композиції: «Мир вашому дому» (1985), «В музеї» (1982), «Ввечері» (1986), «Зловісні ігри» (1987), а також портрети друзів та дітей.

Знаковою у творчості майстра є картина «Переступити поріг» (1982) (*ил. 1*). Тема становлення молодої людини, її прагнень і сподівань, пошуку себе у житті цікавила багатьох митців. Композиційне та символічне трактування твору співзвучне з картиною Т. Яблонської «Юність» (1969). С. Зорук інтерпретував цю тему в контексті свого часу, наповнив новим змістом і філософським звучанням. Картина була написана на початку 1980-х років, у час існування цензури та суворих ідеологічних обмежень у мистецтві. Обрано момент, коли герой постає перед вибором: перебувати в межах звичного чи зробити крок і відкрити щось нове та невідоме. Художник зображує себе зі спини, в тумані, коли, залишаючи межі замкненого середовища майстерні, виходить у широко відкритий фантазмагоричний пейзажний простір. Відбір деталей першого плану картини — художні атрибути, пов'язані з роботою митця — підкреслює віртуальну дійсність, яка продовжується в пейзажі другого плану. Перейнята від С. Подерв'янського любов до деталей, ретельний відбір кожного предмета, розподіл «ролей» між усіма учасниками картинного дійства виявляється у цій роботі й надалі лише відточується вміння створювати цілісний образ, підпорядковувати всі елементи єдиному задуму, головній дії. Контрастність, насиченість кольору першого плану слабшають на другому. Таким чином художник створює відчуття великого простору, що розгорнувся перед головним героєм. Театральна специфіка — стилізація та метафора — в

подальшому простежуються у різних жанрах, в яких працював художник: натюрморти, пейзажі, портрети, у станкових живописних та графічних композиціях.

Тема війни, обрана С. Зоруком у картині «Зловісні ігри» (1987), і сьогодні залишається актуальною (*ил. 2*). Художник не відтворює воєнні події, проте зображення викликає у глядача відчуття неспокою і страху. Мінімальними засобами митець розкриває жахіття війни: втрачене дитинство, зламане життя, тисячі загиблих. Картина повертає нас до подій Другої світової війни, перед нами маленький хлопчик, якому солдат одягає військову каску. Доля малого визначена — іграшки дитинства залишаються в минулому, йому належить перейняти «естафету» в зловісній грі війни. Ще хвилину, і солдат-примара шезне, та заронене ним зерно проросте в юній голові сліпою вірою наслідування й беззаперечного виконання наказів.

З 1990-х років відбувається зміна світоглядних уподобань митця, що знаходить відображення і в його стилі. Творчість художника у цей період характеризується пошуком нових образних та формально-пластичних вирішень, підпорядкування образу живописній палітрі. Сюжет і тема модифікуються, змінюється художня мова, стаючи більш закодованою, інформаційно насиченою. Етико-естетичними пошуками за-

Ил. 2. Сергій Зорук. Зловісні ігри.
Полотно, олія. 1987 (фото надане автором)

барвлені всі його наступні твори. Роздуми про призначення людини, сутність добра та зла, вплив культурних процесів на формування фізичних та моральних якостей героїв розкриваються через філософсько-театралізоване трактування. Принципи театральної естетики — започатковані у його дипломній роботі, де поєднано реальні предмети і метафори, сценічну гру й життєві події — яскраво втілюються в таких творах, як «Сон» (1982), «Джакомо Манцу — людині-скульптору» (1984), «Пришестя» (1985), «Бриз» (1987) «Антракт» (1992) «Між небом і землею» (1992), «Прощання з капелюхом» (1993), «Метаморфоза» (1993), «Подих вітру» (1993), «Сніданок» (1993), «Вознесіння» (1996), «Пейзаж. Андріївські пагорби» (1998), в яких простежуються і характерні містичні риси.

Логічним було звернення митця до релігійного живопису. В 1995 р. настоятель Свято-Троїцького Іонинського чоловічого монастиря в м. Києві пропонує С. Зорукові написати ікони Богоматері і Спасителя. Ця робота потребувала не тільки професійності рисувальника, але й знання технології іконопису.

Художник досконало вивчив темперну техніку, працюючи на реставраційному відділенні, однак упродовж кількох місяців робота не просувалася. Консультації з реставраторами не принесли успіху. І тільки після виконання монастирських канонів, дотримання посту, автор закінчив вівтарні ікони. Процес реалізації цього замовлення спонукав його до внутрішнього

переосмислення поняття гармонії світу та став своєрідним духовним зростанням.

С. Зорук постійно вивчав та вдосконалював техніку рисунка, вибудовував особисту манеру. Він дуже добре усвідомив настанови С. Подерв'янського, що кожен твір має нести свій образ, і не важливо, якою технікою він виконаний. Саме в рисувальних композиціях Зорука найбільш яскраво розкривається його авторський стиль із підкреслено вишуканим естетико-філософським підтекстом. Лінія, штрих, пляма поєднуються та переплітаються, створюючи витончені образи. Його манера рисування вирізняється легкою, вільною лінією.

Надзвичайно цікаво простежити еволюцію Зорука-художника у таких роботах, як «Гра-4» (1991), «Подих вітру» (1993), диптихах «Прощання з капелюхом» (1993) на карнавальну тематику та «Час розкидати каміння, час збирати каміння» (1993) за біблійним мотивом. Завдяки композиційним прийомам включення великих розмірів чистих площин паперу та чіткості лінії, художник досягає ефекту, коли уява глядача продовжує дорисовувати пластичне життя образу. Творчій манері С. Зорука притаманні рафінованість та деталізація образу, витонченість і легкість лінії і, водночас, присутня пауза, трикрапка в оповіді, що додає простору для сюжетного фантазування.

На першому аркуші диптиху «Прощання з капелюхом» (іл. 3) перед нами чоловік з маскою у руках. На перший погляд — звичайна театральна сцена. Але, вдивляючись у композицію, глядач бачить, що обличчя чоловіка майже нічим не відрізняється від маски, яку він тримає в руках. Той самий вираз і темні очі, що звикли ховатися за маскою та стали байдужими не лише до оточення, а й самі до себе. Світлий одяг робить образ легким, ніби невагомим, але темний капелюх, що перегукується з темними очима, повертає образ до землі. Капелюх — символ влади і водночас символ, що засвідчує душевну боротьбу героя, не зважаючи на рафіновано-тендітний зовнішній вигляд. Капелюх використано митцем як засіб, за допомогою якого герой може схитрувати та сховатись від роздумів, відволіктися від душевного терзання. Абсурдність ситуації

Іл. 3. Сергій Зорук. Прощання з капелюхом. Аркуш I. Змішана техніка. 1993 (фото надане автором)

підкреслює бант на капелюсі — образ довершений — людина, що йде нарізно зі своєю совістю, втрачає внутрішній стрижень і перетворюється на примару. У другій частині диптиху (іл. 4) капелюх відкинута вниз, у правий кут аркуша. Зникає маска з обличчя. Немає влади — непотрібна й маска. Химера перетворюється на людину, яка зробила свій вибір та очистила душу.

Колористичною квінтесенцією у творчості художника виступає картина «Народження» (іл. 5). Колір є «головним героєм» картини, він створює образи Богоматері й маленького Ісуса. Небесно-блакитний одяг Богоматері і жовтий — Христа, боротьба холодного й теплого — поєднуються і переплітаються, ніби стають одним цілим, сяючим.

Водночас Богоматір та Христос зображені на тлі чорного квадрата — символу божественної єдності, божого розуму. Водночас — це натяк на чотири етапи ритуального спасіння: смерть та страждання, очищення, зцілення, одужання. І знову колір має символічне навантаження — він пророкує страждання Спасителю людства. Гармонія колористичних плям у композиції відтворює єдність кольорів, впливаючи одна на одну, збагачує образ. Колірна гама допомагає розкриттю ідейно-естетичного задуму художника.

Зображення подвійного квадрата на картині виступає, найімовірніше, як натяк на вроджену двоїстість у почуттях, характері, вчинках, властивих людині. Зрада і каяття, любов і тривога. Картина ніби світиться зсередини теплим світлом. З перших хвилин вона зачаровує і привертає увагу глядача до споглядання та детального розгляду кожної деталі.

Важливе місце у творчій діяльності художника належало його викладацькій роботі, яку він розпочав у 1989 році на кафедрі рисунка КДХІ. Викладав рисунок на архітектурному факультеті, згодом на реставраційному, театральному і графічному відділеннях.

Викладацька система С. Зорука мала за основу академічну школу, засвоєну ним від вчителів, які навчали конструктивного

Іл. 4. Сергій Зорук. Прощання з капелюхом. Аркуш П. Змішана техніка. 1993 (фото надане автором)

рисунка, формотворчого і лаконічного, форми якого жили у просторі.

З великим терпінням і повагою ставився до своїх учнів — майбутніх колег. Виявляючи помилки, що їх припустився студент, наполегливо спрямовував його для виправлення, спонукаючи аналізувати процес виконання академічних завдань. С. Зорук неодноразово наголошував, що техніка та майстерність — це тільки засіб,

Іл. 5. Сергій Зорук. Народження. Полотно, темпера. 2003 (фото надане автором)

без змістовної мети — це всього лише гарний інструмент.

Брав безпосередню участь у формуванні науково-теоретичної бази з методики викладання рисунка та впровадив методичну розробку «Подвійні постановки на V курсі» в робочу програму навчального рисунка. Наголошував, що володіння широким спектром технік і матеріалів, розуміння їхнього «звучання», уміння їх компоувати може бути запорукою успіху. Звертав увагу на тіньові вирішення, на важливість дотримання тональних співвідношень (Зорук 57–60).

Серед фахівців існує думка, що той, хто не володіє рисунком, зводить будинок на піску. Це міркування підтримував і С. Зорук. Свої погляди та ставлення до рисунка він розкрив у дискусійному проєкті «Євразійська муза XIII Московського міжнародного художнього салону», де головною темою була рисувальна майстерність та її значення у творчості митців (Подпоренко). Теоретична та практична складові рисунка як виду мистецтва втілилися певною мірою у творах художника.

Рівень професійної кваліфікації митця був відзначений в 1986 р. вступом до НСХУ, званням заслужений діяч мистецтв України (1996), у 2000 р. вченим званням доцента, а з 2003 року С. Зорук обіймав посаду професора кафедри. На початку 2000-х років педагог, як і його колеги по кафедрі, брав участь у проведенні майстер-класів у Нанкінському університеті (Китай), де продемонстрував свою професійну майстерність у галузі образотворчого мистецтва.

Успішно поєднував педагогічну діяльність з виставковою, неодноразово відвідував та співпрацював з художніми галереями м. Сучжоу, м. Усі (КНР). На його рахунку біля 40 виставок

в Україні та за кордоном. Його твори зберігаються у фондах Міністерства культури України, Національної спілки художників України, музеї «Качанівка» та Центрі сучасного мистецтва в Калінінграді (РФ), у приватних колекціях Австрії, Бельгії, Голландії, КНР, Німеччини, РФ, США, Франції. Творча та педагогічна діяльність С. Зорука були відзначені у 2002 р. нагородою Міністерства культури України «За видатні заслуги у розвитку культури і мистецтва».

Висновки. Філософське звучання у поєднанні з інтелектуалізмом, разом з високою професійною майстерністю надали творам С. Зорука непересічної художньої цінності, зробили їх важливим явищем українського мистецтва останньої чверті XX — початку XXI ст. Його роботам притаманне відчуття простору театральної сцени: в них підняті до узагальнення образи, об'єднані певним ігровим моментом, художник неквапно розгортає перед глядачем драматургію сюжету, залишаючи поле для власних інтерпретацій.

Багаторічна педагогічна діяльність С. Зорука дозволяє твердити про його причетність до академічної системи навчання, відчуті комплексний підхід до викладання академічного рисунка у спеціалізованих мистецьких закладах вищої освіти, зокрема особливості викладання дисципліни на кафедрі рисунка НАОМА.

Перспективи використання результатів дослідження. Наведені у статті відомості і висновки можуть бути використанні при створенні монографічного видання про С. Зорука, а також при вивченні та дослідженні творчого доробку митців другої половини XX — початку XXI ст., зокрема впливу і значення їхніх творчих та методичних досягнень для розвитку художньої освіти загалом та формування світогляду і професійного рівня студентства зокрема.

Цитовані праці

- Воронько, А. «Сергей Зорук. Картины и мысли». *Фармацевт* 4 (2003): 76–79. Печать.
- Зорук, Сергій. «Подвійні постановки на V курсі». *Українська академія мистецтва : Дослідн. та наук.-метод. пр.* 5 (1998) : 57–60. Друк.
- «Зорук Сергій Якович». *Українська академія мистецтва*. Дослід.-наук. зб. Професори НАОМА (1917–2012) (2012) : 85–86. Друк.
- Київ травневий. Третій Міжнародний театральний фестиваль міст-побратимів* : Буклет. Київ : [б. в.], 2001. Друк.
- Миляева, Людмила. С.П. *Подервянский. Творчество и судьба. 1916–2006*. Киев : [б. и.], 2011. Печать.

- Поza рампою. Олександр Бурлін, Сергій Зорук, Ігор Несміянов : Кат. групової вист. живопису. Київ : [б. в.], 1994. Друк.*
- Подпоренко, Юрий. «Рисунок — выражение честности художника». *Литературная газета* 14 Сент. 2010: 15. Печать.
- Спектр: Виставка: [Буклет].* Куратори Лагутенко О., Коваль О. Київ, 2010. Друк.
- Християнські мотиви в творчості сучасних київських художників: IV весняний вернісаж в КМГМ «Лавра» : Каталог.* Авт. тексту Олена Мітякіна, Наталя Сухоліт. Київ : Триумф, 1998. Друк.
- Шоста республіканська виставка акварелі та сьома республіканська виставка рисунка : Каталог.* Упоряд. кат. Маслова О., Розанова Л., Ульянова Д., Шмаглій С. Київ : Поліграфкнига, 1987. Друк.

References

- Voronko, A. «Serhei Zoruk. Kartyny u mysly». *Farmatsevtъ* 4 (2003) : 76–79. Pечат.
- Zoruk, Serhii. «Podviini postanovky na V kursi». *Ukrainska akademiia mystetstva : Doslidn. ta nauk.-metod. pr.* 5 (1998) : 57–60. Друк.
- «Zoruk Serhii Yakovych». *Ukrainska akademiia mystetstva. Doslid.-nauk. zb. Profesory NAOMA (1917–2012)* (2012) : 85–86. Друк.
- Kyiv travnevyyi. Tretii Mizhnarodnyi teatralnyi festyval mist-pobratymiv : Buklet.* Kyiv : [b. v.], 2001. Друк.
- Myliaeva, Liudmyla. S.P. *Podervianskyi. Tvorchestvo y sudba. 1916–2006.* Kyev : [b. y.], 2011. Pечат
- Poza rampoiu. Oleksandr Burlin, Serhii Zoruk, Ihor Nesmiiianov : Kat. hrupovoi vyst. zhyvopysu.* Kyiv : [b. v.], 1994. Друк.
- Podporenko, Yuriy. «Rysunok — vyrazhenye chestnosti khudozhnyka». *Lyteraturnaia hazeta* 14 Sent. 2010: 15. Pечат.
- Spektr: Vystavka: [Buklet].* Kuratory Lahutenko O., Koval O. Kyiv, 2010. Друк.
- Khrystyianski motyvy v tvorchosti suchasnykh kyivskykh khudozhnykiv: IV vesniani vernisazh v KMHM «Lavra» : Kataloh.* Avt. tekstu Olena Mitiakina, Natalia Sukholit. Kyiv : Tryumf, 1998. Друк.
- Shosta respublikanska vystavka akvareli ta soma respublikanska vystavka rysunka : Kataloh.* Uporiad. kat. Maslova O., Rozanova L., Ulianova D., Shmahlii S. Kyiv : Polihrafknyha, 1987. Друк.

Подано до редакції 19.05.2020

Рецензенти:

Ременяка О. С. — кандидат мистецтвознавства, старший науковий співробітник;

Белічко Н. Ю. — кандидат мистецтвознавства, доцент.